

FINANCIE VEREJNÉHO SEKTORA

2. TEÓRIA EFEKTÍVNOSTI A SPRAVODLIVOSŤ VO VEREJNOM SEKTORE Z HĽADISKA FINANČNÉHO A ICH APLIKÁCIA NA PODMIENKY SR

CHARAKTERISTIKA A JEJ ROZNE ASPEKTY, SÚČASNÉ TEÓRIE V TEJTO OBLASTI, PROBLEMATIKA ROZDEĽOVANIA PROSTRIEDKOV VEREJNÝCH ROZPOČTOV - VRÁTANE KRITÉRIÍ DO VEREJNÉHO SEKTORA A JEHO NIEKTORÉ PROBLÉMY U NÁS, DAŇOVÁ OBLASŤ, VEREJNÉ VÝDAVKY, VEREJNÉ FINANCIE

Efektívnosť

- optimálne využitie zdrojov vyžaduje splniť podmienky :
 - zistiť **efektívne uspokojovanie dopytu**, ktorý vyplýva z daného stavu rozdelenia dochodkov - tento cieľ je vymedzený podľa paretovho optima, ktoré predpokladá, že k rastu blahobytu dôjde vtedy, sa postavenie jednotlivca zlepší, pričom by nedošlo k zhoršeniu postavenia iného jednotlivca - často sa tento cieľ stáva cieľom politickým
 - **spravodlivé rozdeľovanie** - jeho zaistenie
- **verejné financie** - nástrojom verejnej politiky, ktorým si štát zabezpečuje svoje ciele - efektívnosť použitia prostriedkov a ich spravodlivé rozdelenie
- verejné financie sa vzťahujú na verejný sektor - zaoberáme sa efektívnosťou verejných statkov
- **Paretovo optimum** - najvýznamnejšou teóriou efektívnosti
- **definícia Paretovho optima**
 - dané ekonomické usporiadanie je efektívne, pokiaľ nemôže nastať zmena, pri ktorej by niekto získal bez toho, aby pri tom niekto iný stratil
- pri takejto situácii nie je možné zmeniť spôsob výroby, štruktúru vyrábaného tovaru alebo veľkosť verejného sektora tak, aby táto zmena pomohla subjektu a to bez toho, aby uškodila subjektom B a C a naopak, ak je táto zmena možná, potom je existujúce usporiadanie neefektívne a túto zmenu možno dosiahnuť zvýšenou efektívnosťou
- existuje veľké množstvo efektívnych riešení problému alikácie zdrojov, každé z nich však odráža odlišné rozdelenie dôchodkov medzi spotrebiteľov - to závisí od preferencií spotrebiteľov, od hladiny životnej úrovne
- efektívne využívanie zdrojov rozoznávame zvlášť pri súkromných statkoch a zvlášť pri verejných statkoch :
 - **súkromné statky**
 - sú také, ktorých úžitok plynie jednotlivcovi a aspotreba osoby A je rivalitná voči spotrebe osoby B
 - efektívne využitie si vyžaduje, aby marginálne miery substitúcie v spotrebe boli pre všetkých spotrebiteľov rovnaké a rovnali sa marginálnej miere transformácie vo výrobe
 - takýto výsledok možno dosiahnuť prostredníctvom konkurenčného trhu, kde sa prejavujú preferencie spotrebiteľov na základe záujmu o tovar, všetci spotrebiteľia platia rovnakú cenu, ale môžu spotrebovať rôzne množstvo, v závislosti od svojich príjmov
 - **verejné statky**

- statky, ktorých úžitky sú nerivalitné, pretože spotrebitelia sa při súdežnej spotrebe nebránia a ostatní sa zo spotreby nenylučujú
- efektívne rozdeľovanie zdrojov si vyžaduje, aby sa suma marginálnych mier substitúcie v spotrebe rovnala marginálnej miere transformácie vo výrobe
- **význam efektívnosti**
 - ekonómia sa zaoberá efektívnym vyzžívaním zdrojov, ktoré najlepšie uspokojujú potreby spotrebiteľov
 - ak by sa ekonomika skladala len z 1 spotrebiteľa, význam efektívnosti by bol úplne jednoduchý
- **pravidlá efektívnosti**
 - predpoklad - ekonomika s 2 spotrebiteľmi A a B, s 2 výrobkami X a Y
 - **k efektívnej alokácii je nutné splniť :**
 - efektívnosť vyžaduje, aby sa při ľubovoľnom množstve X mohlo súčasne vyrobiť čo najväčšie množstvo Y a naopak, využitie najmodernejšej technológie
 - marginálna miera substitúcie X za Y v spotrebe by mala byť rovnaká jako marginálna miera ich transformácie vo výrobe, marginálna miera transformácie sa definuje jako dostatočné jednotky X, ktoré môžu byť šete vyrobené při znížení výroby Y o jednotku
- **voľba optima**
 - pravidlo Paretovho optima - nás dostáva na hranicu úžitku medzi najlepšimi bodmi, obsahujekompromisy medzi prínosom pre A a stratou pre B a naopak - jedná sa o voľbu rozdelenia blahobytu, a preto treba zostaviť **funkciu spoločenského blahobytu** odrážajúcu usporiadanie, v ktorom spoločnosť pripisuje relatívnu váhu úrovni blahobytu A aj B
 - tieto hodnoty sa vyjadrujú spoločenskými indifferenčnými krivkami - každá krivka ukazuje kombináciu blahobytu pre A a B
- **na verejné statky pôsobia aj ceny verejných statkov**
 - nemôžu sa formovať na základe trhového dopytu a ponuky a ktoré sa z tohoto dôvodu musia umelo konštruovať
 - pôsobia na dopyt po kolektívnych statkoch, ktorý potom môže byť buď nedostatočný, alebo naopak nadmerný
- na rast verejného sektora a verejných výdavkov pôsobia aj tiež tzv. **preferencie a záujmy obyvateľstva, úroveň technológií**, prostredníctvom ktorých sa verejné statky zabezpečujú, alebo aj ceny vstupov pracovného procesu
- z finančného hľadiska s jenznačne stanovenou výškou sú výdavky súvisiace so splácaním štátneho dlhu
- zanedbateľný vplyv má aj **medzinárodná situácia** - výskyt vojenských konfliktov a vojen - podmieňujú zvýšené výdavky na armádu

Spravodlivosť

- v priebehu posledných 50 - tých rokoch sa ekonómia pridržali myšlienky, že teória spravodlivého rozdeľovania nepatrí do čistej ekonomie, pokiaľ ide o teóriu rozdeľovania, myslí sa teória oceňovania faktorov a rozdeľovania národného dôchodku - nie je však teóriou spravodlivého rozdeľovania a to z toho dôvodu, že podmienka efektívnej alokácie faktorov vychádzajúca z ich efektívneho oceňovania nevyžaduje, aby sa konečné rozdelenie dôchodku rovnalo výnosom z predaja služieb faktorov

- **determinanty rozdeľovania**
 - **rozdeľovanie dôchodku z práca** - ovplyvnené rozdelením schopnosti a tiež želením získať dôchodok
 - **rozdeľovanie dôchodku z kapitálu** - určené rozdelením bohatstva, ktoré môže byť výsledkom dedičstva, manželstva, alebo celoživotných úspor, rozdeľovanie vybavenosti faktorom práce a kapitálu je spojené s investíciou do vzdelania, čo na druhej strane ovplyvňuje výšku mzdy, ktorú jedinec môže požadovať rozdeľovanie dôchodku závisí aj od cien faktorov, dôležitú úlohu hrajú aj rôzne inštitucionálne faktory (rodinné zvyklosti, sociálne postavenie, pohlavie, rasa, vek) rozdeľovanie dôchodkov odvodené z týchto faktorov je nespravodlivé
- **rozdeľovanie ako politická otázka** - ide o otázku daní a transferov a ich ovplyvňovania zo strany vlády, lebo problém rozdeľovania bol a vždy bude otázkou politiky a politického rozhodovania, návrhy vlády v tejto oblasti zahŕňajú dopady na rozdeľovanie - štandardné ekonomické analýzy však nehovoria o to, o aký typ rozdeľovania sa máme usilovať a aké by mali byť kritéria spravodlivého rozdeľovania
- **kritéria spravodlivého rozdeľovania - 2 predpoklady :**
 - úžitok, ktorý jednotlivec odvodzuje zo svojho dôchodku je známy a je porovnateľný medzi jednotlivcami
 - objem tovarov alebo výška celkového disponibilného dôchodku je fixná
- **kritéria spravodlivého rozdeľovania :**
 - **kritéria založené na schopnostiach** - nech má každý to- čo si môže na trhu zarábať, čo si môže zarábať na konkurenčnom trhu, má iba dôchodok, čo si môže zarábať na konkurenčnom trhu pri rovnosti východiskových podmienok
 - **kritéria prospechové (utilitárne)** - maximalizácia celkového blahobytu, maximalizácia priemerného blahobytu
 - **kritéria rovnostárske** - rovnosť blahobytu, maximalizácia blahobytu najnižšej skupiny, kategorická spravodlivosť na základe vecných dotácií
 - **kritéria zmiešané** - je daná spodná hranica blahobytu, ale jej je nadriadené pravidlo nadania, rozdeľovanie je upravené tak, aby sa maximalizoval blahobyt v súlade s výhami spoločenského blahobytu
- **kritérium založené na schopnostiach** - zásadu oprávneného zárobku možno stanoviť bez obmedzenia ako je tomu v prvom prípade, alebo ju možno obmedziť na také zárobky, ktoré možno získať na konkurenčnom trhu - druhý prípad, existuje ešte jedna možnosť a to prípad tretí, ktorý aplokuje zásadu schopnosti iba na zarobení mzdu alebo plat a nie na dôchodok z kapitálu, vychádza sa pritom z myšlienky, že zarábanie mzdy zahŕňa záporný úžitok z práce v podobe straty voľného času, moderná verzia - štvrtý prípad postihuje iba tie nerovnosti, ktoré existujú pokiaľ majú ľudia rovnaké štartovacie podmienky
- **kritérium prospechové (utilitárske)** - podľa nich je správne také rozdelenie dôchodku, ktoré umožňuje najvyššiu mieru celkového šťastia, pri rozdeľovaní by mala osoba A dostať väčší dôchodok než osoba B, pokiaľ je úroveň úžitku A, alebo jeho schopnosť získať šťastie z osobného dôchodku, väčšia
- **kritérium rovnostárske (egalitárne)** - vychádzajú z toho, že rovnosť blahobytu je prirodzene žiaduca, hlavnými predstaviteľmi sú Rousseau a Marx, podľa Marxa - každý podľa svojich schopností, každému podľa jeho potrieb, báru sa do úvahy dôsledky rozdeľovania dôchodkov a úroveň príjmov
- **kategorická spravodlivosť** - spravodlivé rozdeľovanie, ktoré sa vzťahuje na právo na minimálnu úroveň je chápe, ako súhrn špecifických položiek spotreby, dolnú hranicu môžeme stanoviť ako minimálnu ponuku potravín, ošatenia a bývania, náklady na tieto

položky považujeme za minimálny dôchodok, kategorická spravodlivosť sa môže stať spojovacím článkom medzi preferovanými statkami a spravodlivým rozdeľovaním - môžeme vysvetliť existenciu takých opatrení verejnej politiky, jako je podpora v naturáliach, alebo a subvencuje nákup niektorých výrobkov

- **kritéria zmiešané** - potreba v praxi uviesť určitú kombináciu kritérií - spravodlivosť vyžaduje nároky, aby niekto netrpel chudobou a ponímanie založené na schopnostiach by sa malo uplatniť po splnení tejto požiadavky, tí, čo zarábajú viac by mali viac získať, nemalo by sa žiť pod minimálnym štandardom spotreby, bez ohľadu na potenciálny produkt
- **medzigeneračná spravodlivosť** - súčasná generácia môže ovplyvniť blaho budúcich generácií mnohými spôsobmi - pokrok vo vede a technike, zásoba kapitálu, opak - znižovanie úspor, využívanie neobnoviteľných prírodných zdrojov a nerušenie životného prostredia - predstavuje pre budúcu generáciu bremeno
- **medze - hranice - prerozdelenia** - prerozdelenie procesy môžu zmenšiť veľkosť „koláča“, ktorý je k dispozícii pre prerozdelenie, táka sa daní a transferov

www.euroekonom.sk